

*До 200-річчя Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

УДК 027.7.000.9:378.4(477.74-21)

М. О. Подрезова,

директор Наукової бібліотеки

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

Заслужений працівник культури України,

вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна,

тел.: (0482) 34 77 89

e-mail: library@onu.edu.ua

**ПОГЛЯД КРИЗЬ СТОЛІТТЯ: НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
І. І. МЕЧНИКОВА**

Стаття присвячена 200-річному ювілею Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова і докладно розкриває шлях її виникнення, становлення та розвитку. Зроблено акцент на трансформації функцій бібліотеки на різних етапах розвитку: від комплектування фондів, видачі літератури до наукових, наукометричних досліджень.

Ключові слова: Наукова бібліотека, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Новоросійський університет, Рішельєвський ліцей, науково-видавнича діяльність, фонди бібліотеки, рідкісні видання, репозитарій, імідж-каталог, наукометричні дослідження, Консорціум e-VERUM. Платформа Web of Science, обслуговування, академічна доброчесність.

Закінчення. Початок див. «Вісник Одеського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Бібліографознавство», 2017, т. 22, вип. 1 (17).

Кінець 1990-х рр. характеризується покращенням стану поповнення бібліотечного фонду. З 1997 р. МОН почало безкоштовну розсилку підручників вишівським бібліотекам, з кожним роком збільшуючи її обсяг. Міжнародний фонд «Відродження» через університет відкритого суспільства (Будапешт) постачав кращі зразки літератури суспільної тематики з Німеччини, Франції, Великої Британії, США, а також періодичні видання з природничих наук; за мега-проектом «Пушкінська бібліотека» (фонд Сороса) фонди бібліотеки поповнювалися науковою та довідковою літературою, підручниками.

З 1999 р. бібліотеку очолює кадровий співробітник, професійний бібліограф Марина Олексіївна Подрезова – Заслужений працівник культури України, Відмінник освіти України. Керівництво Наукової бібліотеки ініціює та організовує більшість наукових проектів у галузі бібліотекознавства, бібліографознав-

ства, книгознавства, зокрема бібліографічних досліджень, пов'язаних з історією університету. З 2001 р. замовляються перші періодичні видання далекого зарубіжжя.

Різкі зміни умов бібліографічної та бібліотечної роботи у цілому наприкінці XX – початку XXI ст. вимагали значного корегування її традиційних напрямків, а також постановки роботи в абсолютно нових формах. І справа не тільки у тому, що з 1999 р. вдалося прискорити впровадження інформаційних технологій у навчальну та наукову роботу студентів і викладачів університету. Всебічний аналіз якісно нової ситуації, в якій опинилися бібліотеки в інформаційному суспільстві, допоміг визначити стратегію і виробити нову модель діяльності університетської бібліотеки. Зріз наукових і практичних результатів, досягнутих бібліотекою за останні роки у різних сферах, допомагає розкрити основні тенденції та пріоритетні напрямки її науково-дослідницької діяльності: комплексне вивчення фонду, краєзнавчі студії, біографічні дослідження, пов'язані з історією університету та їх бібліографічне забезпечення, інформаційне розкриття колекцій рідкісних видань.

Науково-видавнича діяльність

Наприкінці 1990-х рр. головним пріоритетом роботи з книжковими пам'ятками стає **створення національної бібліографії України, репертуару української книги та періодичних видань**. Перші кроки цієї роботи відбиті у покажчику «Українська книга в іменних фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова» (упоряд. Є. В. Савельєва; Одеса, 1999). У наступні роки було здійснене наукове освоєння цілого прошарку іноземної україніки, завдяки чому в науковий та культурний обіг були введені цінні джерела з історії України, надруковані в XV–XVIII ст. Так, у 2007 р. вийшов передрук розділу видання 1493 р. «*Liber chronicarum*» Г. Шеделя «Про європейську область Сарматію» (вступ. ст., пер. з лат., комент. О. В. Білецька; Одеса, 2007) – справжній шедевр книгодрукування XV ст. Розділ «Про європейську область Сарматію», де міститься цінна інформація про Україну, було вперше перекладено українською з латини та прокоментовано. Роботу з введення у науковий обіг джерел з історії України було продовжено у межах проекту «Історія України в книжкових пам'ятках XVI–XVIII ст.». Вийшов збірник наукових праць «Історія України в книжкових пам'ятках XVI–XVII ст. З колекцій Наукової бібліотеки ОНУ» (упоряд.: О. В. Полевщикова, Є. В. Бережок, О. Л. Ляшенко; Одеса, 2011), що містить перекладену вперше на українську «Оповідь про те, що відбулося під час війни з Польщею аж до 1676 р.» (за «Османським дзеркалом» Ла Магдалена). До наступного випуску «Історія України в книжкових пам'ятках XVII – кінця XVIII ст.» (авт.: О. А. Бачинська, Т. В. Чухліб; упоряд. Є. В. Бережок; Одеса, 2016), увійшли оброблені матеріали франкомовної газети «Амстердам» за 1708–1709 рр. з цінними відомостями про події в Україні на початку XVIII ст.

Ще один приклад того, як бібліотека бере участь у створенні національної бібліографії України, – анотований каталог виставки «Видавнича спадщина українського ренесансу» (авт.-упоряд.: О. Л. Ляшенко, І. М. Усатенко; Одеса, 2011), який містить описи рідкісних українських видань 1917–1930 рр. з фондів бібліотеки. Це довідкове видання являє собою спробу книгознавчої реконструкції культурного життя України в переламний період її історії і є дієвим інструментом вивчення маловідомих документів короткої, але яскравої доби українського відродження.

Своєрідним підсумком бібліотекознавчих та історико-книгознавчих досліджень колективу бібліотеки є публікація колективної монографії «Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: історичний нарис. До 185-річчя заснування» (2002), до підготовки якої були залучені практично всі головні спеціалісти бібліотеки.

Впродовж останніх років спостерігається бурхливий розвиток української біографістики, що зумовило необхідність та актуальність інформаційно-бібліографічного забезпечення цієї спеціальної історичної дисципліни. Перший напрям краєзнавчої бібліографії НБ ОНУ повністю збігається з цілями та завданнями, які стоять перед українською біографістикою. Одночасно вийшло у світ одразу декілька видань з історії університету, що надають рідкісну можливість побачити історію закладу крізь призму біографій його видатних діячів; у їх створенні саме університетська бібліотека відіграла значну роль. Це біографічний словник «Професори Одеського (Новоросійського) університету» в 4 томах (Одеса, 2000; 2-ге доповнене видання – 2005), енциклопедичний словник «Випускники Одеського (Новоросійського) університету», випуски 1–2 (Одеса, 2005–2010). Монографія «Дарителі Научной библиотеки Одесского (Новоросийского) университета (1865–1920): материалы к истории Одесского национального университета имени И. И. Мечникова» (Одеса, 2005) містить відомості, які можуть бути корисними не тільки для вивчення історії університету та вирішення специфічних бібліотекознавчих проблем, а й для краєзнавчих студій.

Новаторським стало видання «Лауреаты Нобелевской премии по литературе, 1901–2010: информационное издание. Мировое наследие нобелевских лауреатов по литературе: биобиблиографический указатель» (авт.-сост.: В. М. Романец, Н. В. Мусієнко, Т. М. Шершун; Одеса, 2010).

Протягом багатьох років виходить друком низка біобібліографічних покажчиків літератури з серії «Біобібліографія вчених університету», присвячених професорам ОНУ О. І. Маркевичу, Є. М. Щепкіну, В. А. Сминтині, В. Д. Севастьянову, І. П. Зелінському, Н. М. Шляховій, О. Г. Топчієву, Ю. Д. Шуйському, Д. П. Урсу та ін. Серія «Праці вчених Одеського (Новоросійського) університету» являє собою бібліографічні покажчики праць вчених певного факультету чи кафедри університету. Друком вийшли біобібліографічний покажчик, підготовлений разом зі співробітниками філологічного факультету ОНУ «Фі-

дологічний факультет Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: бібліографія, 1991–2001» (відп. ред. Н. М. Шляхова; Одеса, 2003) та бібліографічний показник друкованих праць ЕПФ «Економіко-правовий факультет Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1998–2007» (упоряд. та наук. ред. І. С. Канзафарова; Одеса, 2009).

Прикладом інформаційних видань може бути «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова на сторінках центральної, регіональної та університетської преси 2000–2010» (авт.-упоряд.: С. О. Мерзлякова, О. В. Суровцева; Одеса, 2010), який містить статті, огляди, інтерв'ю, звіти про досягнення університету, матеріали про його повсякденне життя, які друкувалися у періодичній пресі.

Зазначимо також інформаційний проект «Співробітники Одеського національного університету імені І. І. Мечникова – лауреати державних нагород України: інформаційне видання» (авт.-упоряд.: Г. П. Бахчиванжи, В. П. Пружина; Одеса, 2010).

До 150-річчя Одеського національного університету Наукова бібліотека підійшла з сьома великими проектами, підготовленими як самостійно, так і за співпраці з факультетами ОНУ:

- Шедеври в колекціях університетської бібліотеки: західно-європейська гравюра XV–XIX ст.: каталог-альбом (упоряд.: О. В. Полевщикова, М. В. Алексєєнко, Є. В. Бережок; Одеса, 2015) (Серія: Музеї Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; вип.: Музей книги, № 1).
- Золоті імена Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (1865–2015): науковий довідник (упоряд.: М. О. Подрезова, В. В. Самодурова; Одеса, 2015).
- Шукач слов'янських скарбів В. І. Григорович (авт.: О. Б. Дьомін, М. В. Алексєєнко; Одеса, 2015) (Серія: Розвиток науки в Одеському національному університеті. Вип.: Славістика).
- Одеський національний університет імені І. І. Мечникова на сторінках центральної, регіональної та університетської преси, 2010–2014 рр.: електронне інформаційне видання (упоряд.: О. В. Суровцева, Т. С. Кара; режим доступу: <http://library.onu.edu.ua/>)
- База даних «Літопис Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: факти та події» (упоряд.: Т. М. Бикова, А. М. Гавриленко, Ю. О. Рокамін; режим доступу: <http://library.onu.edu.ua/>).
- База даних «До історії Одеського університету» (упоряд.: В. В. Самодурова, О. С. Мурашко; режим доступу: <http://lib.onu.edu.ua/ua/ukrayinska-do-150-richcha-onu/>), створена до 150-річчя ОНУ імені І. І. Мечникова, містить як джерельні матеріали, так і списки літератури. Перший розділ містить повнотекстові джерела: «Протоколи засідань Ради Імператорського Новоросійського університету», «Звіти про стан та діяль-

ність Імператорського Новоросійського університету»; монографії про основні віхи історії університету: Маркевич А. И. «Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета: историческая записка. Академические списки» (Одеса, 1890), «Одесский университет за 75 лет (1865–1940)» (Одеса, 1940), «Історія Одеського університету за 100 років» (Київ, 1968). Другий розділ складається з загального списку літератури щодо історії університету та переліку всіх періодичних видань університету, починаючи з 1867 р. до сьогодні.

- «Не забудемо, пам'ятаємо: співробітники ОНУ ім. І. І. Мечникова в роки Другої світової війни»: електронне інформаційне видання (упоряд. Г. П. Бахчиванжи; режим доступу: <http://library.onu.edu.ua/>).

Розвиток бібліотечно-інформаційного процесу, діалектика наукової роботи потребує визначення стратегії. Рухатися шляхом поступового перетворення у дійсно наукову організацію неможливо без розробки концепції науково-дослідницької діяльності університетської бібліотеки, створення її певної моделі. Зрозуміло, при цьому ми відштовхуємося від багатого досвіду нашої бібліотеки як фундаментальної бібліотеки класичного університету.

Пройдено певний практичний шлях існування Наукові бібліотеки як науково-дослідницького підрозділу університету. Тому річ піде про ту практичну модель, яка складалася протягом багатьох десятиріч, але різкі зміни умов бібліографічної та взагалі бібліотечної роботи наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. потребують корекції її традиційних напрямків, а також постановки роботи у нових формах.

Розвиток бібліотеки, як видавця наукової літератури

В останні роки одним із видів інформаційно-аналітичного продукту є нова модель науково-видавничої діяльності «розвиток бібліотеки як видавця наукової літератури». Наукова бібліотека використовує для повноцінного науково-видавничого середовища програмний пакет Open Journal System (OJS). Цей продукт призначений для забезпечення технологічного супроводу на рівні окремого журналу або журнальної колекції, процесів онлайн-взаємодії з авторами наукових текстів, редакційного опрацювання авторських видань, формування та публікації повних текстів наукових статей, архівування повнотекстового змісту [2].

Головні спеціалісти бібліотеки є не тільки авторами, але й редакторами, корректорами і дизайнерами видання. Наукова бібліотека реалізує видавничу діяльність у трьох напрямках :

І. Підтримка інфраструктури публікацій нових випусків періодичного видання «Вісник ОНУ. Серія: Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство» (з 2007 р.).

Своєрідним показником інтелектуального потенціалу та наукової спроможності колективу бібліотеки на сучасному етапі є створення власного видавни-

чого продукту – «Вісник ОНУ. Серія: Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство» (видається з 2007 р.; з 2011 р. – двічі на рік), де публікуються результати досліджень з бібліотечної, бібліографічної та книгознавчої справи, з історії книжкових колекцій, стародруків та рідкісних видань, дослідження інноваційних процесів у бібліотечній справі, а також розвідки з історії бібліотеки ОНУ, університету та діяльності окремих вчених. Повний цикл організаційної, підготовчої та редакційної роботи видання покладено на науково-редакційний сектор Інформаційно-бібліографічного відділу, який виконує функцію координаційного центру й тісно співпрацює з видавництвом «Одеський національний університет» (директор Н. Г. Юргелайтис).

Оформлення видання «Вісник ОНУ. Серія: Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство» здійснюється за національними вимогами та міжнародними стандартами. Крім того, співробітники сприяють збільшенню міжнародних науковців у складі авторів та редакційної колегії.

У веденні журналу редакційна колегія дотримується політики відкритого доступу, тому поряд з друкованою версією публікується і електронна на офіційному сайті видання (<http://vislib.onu.edu.ua>). Крім цього, для збільшення читачької аудиторії, видання проходить реферування та індексування у національних та міжнародних базах даних, наприклад, у таких як Інституційний репозитарій ОНУ; база даних Наукової бібліотеки «Періодичні видання ОНУ»; «Наукова періодика України» та «Україніка наукова» на сайті Наукової бібліотеки України ім. В. І. Вернадського; Ulrich's Periodicals Directory; Index Copernicus, Journals Master List, Наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU, Google Scholar тощо.

Слід зазначити, що принципи політики відкритого доступу вимагають захисту авторських прав у цифровому середовищі, тому у виданні використовується ліцензія Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC-BY-NC), яка дозволяє вільно використовувати матеріал на некомерційній основі.

Бібліотека створила міні-електронний журнал відкритого доступу Biblio-Коллегиум (2014), в якому розміщені праці секції «Бібліотечно-бібліографічна справа», що постійно бере участь у щорічній науковій конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ОНУ. При цьому бібліотека замикає на собі повний цикл циркуляції наукових публікацій і надає технічну платформу, послуги редактора, системного адміністратора, бібліографа.

Наявність електронних журналів відкритого доступу веде до збільшення кількості користувачів електронної бібліотеки.

II. Підтримка публікацій нових серійних видань.

У Науковій бібліотеці засновані серії «Бібліографія вчених ОНУ» та «Праці вчених ОНУ».

У 2010 р. започаткована серія видань «Розвиток науки в Одеському (Новоросійському) університеті». У рамках серії вже вийшло п'ять монографій, підготовлених авторським колективом Наукової бібліотеки і факультетами ОНУ: «Научное наследие Н. Н. Ланге в университетской библиотеке» (В. І. Подшивалкіна, О. В. Полевщикова, М. В. Алексеєнко; Одеса, 2010), «Вклад физиков Одесского (Новороссийского) университета в развитие науки в Одессе, 1920–1933» (М. О. Подрезова, В. В. Самодурова, О. С. Мурашко; Одеса, 2010), «Науки про Землю в Одеському (Новоросійському) університеті» (Є. А. Черкез, Я. М. Біланчин, Є. Н. Красеха та ін.; Одеса, 2010), «Шукач слов'янських скарбів В. І. Григорович» (О. Б. Дьомін, М. В. Алексеєнко; Одеса, 2015) та «Напередодні апогею: одеські роки філософа і психолога – професора Миколи Яковича Грота» (1883–1886) (В. І. Подшивалкіна, І. В. Голубович, М. О. Подрезова, В. М. Хмарський, О. Є. Музичко; упоряд.: В. В. Самодурова, О. С. Мурашко; Одеса, 2016).

У рамках серії «Книжкові колекції Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету» (започаткована у 2008 р.) вийшло три випуски збірки: «Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці: матеріали Міжнародних книгознавчих читань» (Одеса, 2010, 2013, 2016). З цієї серії вийшли друком анотований каталог виставки «Книжкові видання родини Воронцових у бібліотеці Одеського Новоросійського університету (авт.-упоряд. О. В. Полевщикова; Одеса, 2008), а також каталог виставки з особистої колекції професора В. А. Сминтини «У скарбниці Наукової бібліотеки (авт.-упоряд.: М. О. Подрезова, Т. М. Шершун; Одеса, 2010).

У 2015 р. започаткована серія «Музеї Одеського національного університету». З цієї серії вийшло друком видання «Шедеври в колекціях університетської бібліотеки: західно-європейська гравюра XV–XIX ст.: каталог-альбом (упоряд.: О. В. Полевщикова, М. В. Алексеєнко, Є. В. Бережок; Одеса, 2015) (Серія: Музеї Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; вип.: Музей книги, № 1).

За останні роки налагоджено плідну академічну співпрацю Наукової бібліотеки з університетськими кафедрами факультетів. Експеримент з підготовки спільних наукових видань виявився досить вдалим. Видавнича діяльність фінансується університетом.

З 2011 р. Наукова бібліотека реалізує видавничі проекти у двосторонньому порядку співпраці з видавництвом університету «Одеський національний університет» (директор Н. Г. Юргелайтіс).

Бібліотечно-видавнича служба публікує як друковані, так і електронні версії видань. НБ постійно надає видавничі послуги і довела, що інвестиції в бібліотечно-видавничу службу університету є необхідними та корисними для ВНЗ.

Видавнича діяльність Наукової бібліотеки безпосередньо пов'язана з науково-інформаційною роботою і відображає її результати.

Науковою роботою в тій чи іншій мірі в університетській бібліотеці займаються всі головні фахівці, кваліфіковані штатні співробітники з великим досвідом роботи у бібліотеці та знанням її фондів. Однак, традиційно складалося, що наукові дослідження є пріоритетом діяльності двох підрозділів – Інформаційно-бібліографічного відділу (науково-редакційний сектор) та Відділу рідкісних книг і рукописів, співробітники яких поєднують у своїй роботі бібліотечно-бібліографічну практику з історико-краєзнавчими дослідженнями фондів.

III. Паралельно з новими виданнями ведеться робота з оцифрування та публікації архівних випусків видань.

Кожна бібліотека самостійно встановлює пріоритети, визначаючи критерії відбору об'єктів оцифрування, серед яких обов'язковими є: 1) унікальність або цінність документу; 2) фізичний стан; 3) читацький попит. Враховуючи ці три складові, проводиться відбір видань для оцифрування і подальшого розміщення повнотекстових копій на сайті бібліотеки.

Стратегія і тактика формування фондів сучасної бібліотеки

Із введенням електронних документів у бібліотечні технології змінюється складова бібліотечного фонду Наукової бібліотеки університету. Витрати на комплектування електронними документами складають вже 45 % від витрат на комплектування традиційними виданнями. Певні труднощі виникають при формуванні бібліотечного фонду на різних носіях, відборі необхідних навчальних видань із репертуару публікованої літератури, особливо природничого напрямку, що недостатньо відповідають потребам вищого навчального закладу.

У наукових бібліотеках, як відомо, основна складова бібліотечних фондів – наукова література, включаючи цифрові повнотекстові колекції для інформаційного забезпечення наукових досліджень. Навчальна література продовжує закуповуватись у більшому обсязі, ніж наукова, таким чином відбувається зменшення фондів наукової літератури і збільшуються фонди навчальної літератури. Перед бібліотекою стоїть завдання зі створення бібліотечного фонду, який сприяв би збереженню і розвитку науково-дослідницького компоненту.

Складно визначити цінність Інтернет-ресурсів, до яких бібліотека надає доступ. Фінансові витрати на електронні інформаційні ресурси досить значні. Вищим навчальним закладам необхідно скоординувати свої дії з придбання електронних повнотекстових ресурсів.

Невід'ємною частиною фонду став репозитарій відкритого доступу. Поповнення доступної частини фонду здійснюється автоматично, що викликає необхідність оновлення всіх базових бібліотечних документів з формування та підтримки фондів. У зв'язку з цим змінилися методики формування фондів. Отже, окреслюючи стратегію формування фондів Наукової бібліотеки, слід враховувати низку новацій:

- інтерпретація поняття «бібліотечно-інформаційний фонд» сучасної бібліотеки з урахуванням його віртуальної частини;
- постійне зростання кількості електронних видань, частина з яких уже є альтернативою традиційним бібліотечним передплатам;
- організація обліку фонду онлайн-ових передплат;
- необхідність відповідної системи організації та зберігання для повнотекстових електронних колекцій та архівів інформації;
- розвиток нових методів комплектування фондів через постійне зростання кількості статей у базах даних і завантаження повнотекстових матеріалів.

Пріоритети наукових досліджень книжкових пам'яток

Стратегія діяльності Відділу рідкісних книг і рукописів Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова включає як традиційні напрямки роботи (розкриття фондів, введення у науковий обіг інформації про найбільш рідкісні й цінні, часом, унікальні видання), так і новачки.

Як установа-фондоутримувач книжкових пам'яток, більше 15 років тому (у 2002 р.), бібліотека приєдналася до створення Державного реєстру книжкових пам'яток України як складової частини Державного реєстру національного культурного надбання, а з 2004 р. – і об'єктом національного надбання.

Першочерговим завданням роботи з книжковими пам'ятками є створення національної бібліографії України, репертуару української книги та періодичних видань. За останні роки опрацювали цілий пласт вітчизняної та іноземної українки, що зберігається у фондах бібліотеки, у рамках сумісного проекту з історичним факультетом ОНУ «Історія України в книжкових пам'ятках XV–XVIII ст. З колекцій Наукової бібліотеки ОНУ» випущена серія видань, завдяки яким до наукового і культурного обігу були введені цінні джерела з історії України, опубліковані у XV–XVIII ст. Дана серія публікацій отримає продовження.

Науковий опис книжкових пам'яток спрямований на видання наукових каталогів. Результати роботи з інформаційного розкриття важливої частини фонду стародруків нашої бібліотеки відображені у «Каталозі видань XVI ст. у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова», опублікованому в 2005 р. (упоряд. О. В. Полевщикова). Також вийшли друком:

- Рідкісні французькі видання XVI–XVIII ст. в зібраннях Наукової бібліотеки Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова (упоряд. О. Полевщикова; Одеса, 2000).

- Італійська книга епохи Відродження у фондах Наукової бібліотеки ОНУ ім. І. І. Мечникова (упоряд. Є. В. Савельєва; Одеса, 2001).

У 2012 р. вийшов друком каталог «Польські стародруки з колекцій університетської бібліотеки» (упоряд.: Г. В. Великодна, О. Л. Ляшенко; Одеса, 2012).

Одним з пріоритетів науково-дослідницької діяльності Наукової бібліотеки, до складу якої входять 17 особистих зібрань, подарованих університету видат-

ними державними діячами, вченими, ректорами та професорами університету, є вивчення історичних колекцій. Особливу цінність представляють зібрання В. І. Григоровича, сім'ї Воронцових і О. Г. Строганова, що збагатили фонди бібліотеки в останній третині XIX ст.

До 150-річчя університету видана монографія Дьоміна О. Б. та Алексєєнко М. В. «Шукач слов'янських скарбів В. І. Григорович» (Одеса, 2015). Складова частина видання – каталог іменного книжкового фонду В. І. Григоровича, що зберігається у Науковій бібліотеці ОНУ.

Одним із напрямків сучасного книгознавства є вивчення та реконструкція «розпорошених» колекцій, робота з якими послідовно проводиться протягом останніх років. Вдалося зібрати невелику, але виключно цінну колекцію стародруків математика І. Ю. Тимченка (близько 200 од.), найближчим часом планується публікація анотованого друкованого каталогу цієї унікальної підбірки видань з історії математики. Вдалося виявити у фондах бібліотеки фрагменти відомих особистих книжкових зібрань. Наприклад, був відновлений невеликий фрагмент бібліотеки українського письменника, бібліографа, фольклориста і перекладача Михайла Федоровича Комарова (1844–1913). Книги з цього зібрання були виявлені у фонді університетської бібліотеки у складі зборів розформованої в 1930 р. Української державної бібліотеки імені Т. Шевченка.

Не завжди можна повністю відновити первісний вигляд бібліотеки. У такому випадку обирається варіант збирання збереженої частини «розпорошених» колекцій і їх відтворення на інформаційному рівні у ході внесення записів до електронного каталогу, як це було зроблено з найціннішими «розпорошеними» колекціями Р. Губе і А. Кухарського, придбаними Новоросійським університетом.

Інформаційні технології у роботі з рідкісними і цінними виданнями використовуються для оцифрування фондів, які проходять у рамках «Концепції створення електронної бібліотеки». Завдяки створенню імідж-каталогу фондів бібліотеки у режимі on-line читачам доступна інформація про книжкові пам'ятки університетської бібліотеки.

Можна говорити про певні успіхи у створенні електронної бібліотеки рідкісних і цінних видань: зараз на сайті бібліотеки розміщено більше 600 од. повнотекстових електронних версій таких книг. Користувачі бібліотеки отримують можливість вільно працювати з віртуальними примірниками, а бібліотека водночас може обмежити використання їх оригіналів, що дозволяє захистити ці видання від фізичного руйнування. Саме тому, в першу чергу, бібліотекою оцифровуються рідкісні, найбільш цінні, старі видання, видання підвищеного попиту або видання, наявні у бібліотеці в обмеженій кількості примірників.

За прикладом деяких найбільших бібліотек, університетська бібліотека планує створення CD-колекції фондів рідкісних книг – своєрідний «електронний запасник» НБ ОНУ. На дисках будуть представлені електронні копії найбільш цінних і рідкісних видань з колекції електронних книг. Крім того, ми виявляємо видання з фонду рідкісної книги, що вимагають оцифрування для надання у корпоративні бази даних.

Співробітники НБ почали велику роботу зі створення електронної колекції фонду газетних публікацій, які є виданнями активного попиту, що знаходяться в аварійному стані. Оцифровано 1208 одиниць цінного газетного фонду («Одесский вестник», «Одесский листок»).

Фонд стародруків, рідкісних видань і рукописів Наукової бібліотеки як об'єкт, що становить національне надбання України

З вересня 2004 р. фонд рідкісних книг та рукописів бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, серед якого чимало пам'яток книжкової культури європейського значення, є об'єктом Національного надбання України (постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2004 р. № 1241).

Найважливішою функцією Наукової бібліотеки Одеського національного університету є забезпечення збереження для наступних поколінь фізичних носіїв інформації – стародруків та рідкісних видань, накопичених за минулі сторіччя.

За період 2004–2017 рр., за допомогою програми Національного надбання, для збереження рідкісних і цінних видань Одеського національного університету імені І. І. Мечникова було отримане нове обладнання, що сприяло покращенню роботи відділу:

1. Потужна система кондиціонування і вентиляції «Dankim», що встановлена у основному книгосховищі рідкісних та цінних книг.
2. Багатофільтровані УФ бактерицидні пристрої знезараження ОБН-150 (19 од.).
3. Ультразвукові зволожувачі повітря Вонесо 7131 (5 од.)
4. Світлозахисні прилади для книгосховища та експозиційної зали.
5. Електронні прилади для контролю мікроклімату книгосховища (термогідрометри).
6. Світлозахисні шафи-сейфи для збереження рідкісних та цінних книжкових примірників.
7. Контейнери для зберігання фразильних та архівних документів.
8. Антибактерицидні засоби захисту співробітників (респіратори та захисні рукавички).
9. Технічне обладнання для оцифрування стародруків та рідкісних видань із фондів Наукової бібліотеки ОНУ.

У 2017 р., згідно програми Національного Надбання України, для оцифрування рідкісних та цінних видань Міністерством освіти і науки України була виділена сума на купівлю сучасного книжкового комп'ютерного сканеру Metis EDS GAMMA, робота якого буде спрямована не тільки на оцифрування інформації та на розпізнавання текстів з метою забезпечення швидкого пошуку за ключовими словами, але і на збереження матеріальних носіїв інформації (стародруків, рідкісних та цінних видань).

Також у поточному році планується виділення коштів для придбання сервер-файлового сховища та робочих станцій для створення електронного читального залу копій стародрукованих та рідкісних видань

Сьогодні фонд рідкісних книг та рукописів Наукової бібліотеки Одеського національного університету налічує понад 116 тис. одиниць зберігання, включаючи книги з історичних іменних колекцій. Всі придбані технічні засоби та матеріали спрямовані на збереження фонду рідкісних книг та рукописів бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова – унікального об'єкту, втрата або руйнування якого матиме серйозні негативні наслідки для розвитку науки та суспільства.

Міжнародне співробітництво

Наукова бібліотека підтримує зв'язки з Дослідницьким центром польської бібліографії Естрейхерів Ягеллонського університету (м. Краків, Польща), Університетом «Вища Антропологічна школа» (м. Кишинев, Молдова), Академічною бібліотекою Латвійського університету (м. Рига, Латвія), Бібліотекою Підляська імені Лукаша Гурницького (м. Белосток, Польща), в рамках договору Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та Афінського національного університету імені Каподистрії з Філією Грецького Фонду Культури (м. Одеса).

Предметом та метою співпраці з Дослідницьким центром польської бібліографії Естрейхерів Ягеллонського університету став взаємний обмін науковою інформацією, що стосується бібліографічного опису полоніків XVI–XIX ст., які зберігаються у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. У 2012 р. вийшов друком каталог «Польські стародруки з колекцій університетської бібліотеки», упорядниками якого стали Г. В. Великодна та О. Л. Ляшенко.

Завідувач Музею рідкісної книги, канд. іст. наук О. В. Полевщикова, брала участь у міжнародному проекті, який здійснювався у рамках серії «Архіви Сходу», що випускається Фондом Вольтера в Оксфорді. У співавторстві з професором університету Поля Валері (Монпельє, Франція) Домініком Трієром, підготовлена монографія «Листи з Одеси, 1803–1814», яка вийшла друком влітку 2014 р. Інформаційні ресурси, надані Науковою бібліотекою ОНУ, насамперед, – комплекс опублікованих документів та ілюстративних матеріалів, склали важливу частину джерельної бази при підготовці публікації корпусу листів герцога Рішельє під час перебування його на посаді градоначальника Одеси «Richelieu, Armand Emmanuel Du Plessis (1766–1822 ; duc de). Lettres d'Odessa du duc de Richelieu, 1803–1814» (упоряд.: О. В. Полевщикова, Д. Трієр; Париж, 2014).

Під час III Міжнародних читань «Стародруки та рідкісні видання в університетській бібліотеці» (2015), було відкрито виставку «Колекція малюнків й описів Ліфляндії» Йоганна Кристофа Бротце (1742–1823) Академічної бібліо-

теки Латвійського університету, що була організована спільно з Почесним консульством Латвії в Одесі в рамках угоди між Академічною бібліотекою Латвійського університету та Науковою бібліотекою ОНУ імені І. І. Мечникова. Заплановано видання монографії «Латиші в Одесі».

У 2016 р. за межами України вийшла друком стаття співробітника Відділу рідкісних книг та рукописів НБ ОНУ загальним обсягом 0,58 друк. арк. Polevchtchikova E. *Espoirs et déceptions d'Odessa dans le premier quart du XIXe siècle* (Полевщикова О. В. «Надії та розчарування Одеси в першій чверті XIX століття») у збірнику «*Cahiers Slaves*» (Париж, 2016, № 14).

В 2016 р., у рамках договору з Афіньським національним університетом імені Каподистрії у приміщенні Філії Грецького Фонду Культури (м. Одеса), проведено наукову книжкову виставку «Історія вивчення грецької мови в Одеському університеті» та планується видання монографії на цю тему.

Останнє десятиліття займає особливе місце на історичному шляху нашої бібліотеки – це час радикальних змін, пов'язаних із освоєнням і розповсюдженням інформаційних технічних процесів.

До бібліотеки прийшли випускники ВНЗ, які успішно проявляють себе у професійній діяльності: Костирко Д. О., Василюгло І. П., Гавриленко А. М., Кара Т. С., Купріянова Н. М., Ложешник А. С., Ляху О. І., Медведєва О. М., Мутерко О. Ф., Новікова В. В., Олар О. М., Руденко Ю. Ю., Черненко К. Г., Чуб А. М., Шершун Т. М та ін.

У 2013 р., в ОНУ імені І. І. Мечникова з'явився новий навчальний корпус. Площа будівлі складає 6500 кв. м. У новому корпусі розташована філія Наукової бібліотеки для користувачів Інституту соціальних наук і економіко-правового факультету.

Вперше в історії бібліотеки було об'єднано сучасні абонементи й інформаційний зал Інтернет і електронних документів на 90 місць. Це зробило бібліотеку популярним місцем серед студентства. Послуги, які надаються користувачам, відповідають новим тенденціям інформаційно-бібліотечного простору. Читальний зал обладнаний 30 комп'ютерами, що дає можливість користувачам ознайомлюватися з різноманітними електронними ресурсами, які розташовані на сайті Наукової бібліотеки, з електронною бібліотекою та з електронним каталогом, який містить у собі понад 900 000 записів.

Бібліотека в новому корпусі має своє книгосховище, яке вміщує близько 50 000 томів.

Діяльність Наукової бібліотеки Одеського університету традиційно була спрямована на інформаційне забезпечення освітнього процесу та наукові дослідження в університеті. Це вимагає зближення бібліотечної діяльності з науково-дослідницьким шляхом розвитку інтелектуальних інформаційних технологій.

Розвиток технологічних інновацій призвів до того, що процеси створення, зберігання, доступу та розповсюдження даних у Науковій бібліотеці зазнають кардинальних змін.

Наукова бібліотека сьогодні – це робочі місця бібліотекарів та центри обслуговування, які підключені до мережі Internet та забезпечені покриттям зони Wi-Fi. Постійно удосконалюється web-сайт бібліотеки, який завдяки системі внутрішніх і зовнішніх посилань забезпечує користувачам навігацію ресурсами Internet. Сайт постійно оновлюється та наповнюється контентом згідно з правилами пошукової оптимізації.

На web-сайті бібліотеки представлені електронний каталог, електронна бібліотека, репозитарій, бази даних періодичних видань ОНУ, імідж-каталоги, тематичні бази даних тощо. У 2007 р. введено електронне замовлення для читачів.

Бібліотека має інформаційну інфраструктуру оцифрування і довготривалого зберігання електронних інформаційних ресурсів. Цифрова телекомунікаційна структура Наукової бібліотеки включає виділений оптоволоконний Internet-канал, який пов'язує бібліотеку з комунікаційним високошвидкісним центром університету, і резервний цифровий радіоканал. Підтримує роботу бібліотеки телекомунікаційний центр університету.

Останнім часом бібліотека ініціювала повністю нові напрямки діяльності, у тому числі у галузі формування принципово нової інформаційно-технологічної інфраструктури.

Електронний архів-репозитарій ОНУ імені І. І. Мечникова

З 2010 р. у Науковій бібліотеці було створено інституційний репозитарій відкритого доступу як платформи для інтеграції у світовий інформаційний простір. Призначення репозитарію – це забезпечення відкритого доступу до наукових досліджень університету, що дає можливість продемонструвати його науковий потенціал.

Репозитарій було зареєстровано:

- 1) у світовому реєстрі ROAR (Соутгемптонський університет, Великобританія);
- 2) у «Покажчику Репозитаріїв відкритого доступу» (Ноттінгемський університет, Великобританія);
- 3) у Simple Metadata in Open Ukraine Archives (<http://oai.org.ua>) (Система пошуку у відкритих архівах України).

Репозитарій включає більше 9 тис. документів, кількість переглядів яких за 2016–2017 рр. становить 670000.

У межах реалізації проекту DOAR (Directory of Open Access Scholarly Resources) міжнародним центром ISSN за підтримки комунікаційного та інформаційного сектору UNESCO, електронний архів-репозитарій ОНУ було зареєстровано у міжнародному реєстрі ISSN, надано власний ISSN 3210-7731 та

отримано статус повноцінного відкритого електронного видання (2013), у якому можна публікувати результати досліджень як у першоджерелі, нарівні з друкованими періодичними виданнями.

За щоквартальними середньостатистичними показниками репозитарію, Наукова бібліотека звітує на ректораті та вченій раді ОНУ, визначає десять переможців з відвідування у кожній галузі науки. Цей вид діяльності бібліотеки з організації та подальшого супроводу репозитарію та е-журналів відкритого доступу показав ефективність підвищення публікаційної активності вчених для розвитку періодичних видань ВНЗ.

Імідж-каталог Наукової бібліотеки

В травні 2012 р. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова уклав угоду з Компанією «Електронні архіви України». Предметом Договору було створення «Імідж каталогу НБ ОНУ», що являє собою упорядкований масив оцифрованих карток із каталогу, доступних через мережу Інтернет. Таким чином, у режимі on-line читачам доступні наступні бібліотечні каталоги:

- Іменні колекції (XIX–XX ст.)
- Стародруки (XV–XVIII ст.)
- Алфавітний каталог (укр. мовою)
- Алфавітний каталог книг XVIII ст. – 1970 р. (рос. мовою та латиницею)
- Періодичні видання та видання, які продовжуються (XVIII ст. до 1970 р.)

Наукометричні дослідження

Актуальний напрямок у сучасній бібліотеці – наукометрія, яка є інструментом для аналізу поточного стану наукового потенціалу ВНЗ.

Реорганізувавши Інформаційно-бібліографічний відділ та створивши сектор інформаційно-аналітичного забезпечення, у 2012 р. був покладений початок впровадження та розвитку даного напрямлення у Науковій бібліотеці. На той час основною метою діяльності сектору інформаційно-аналітичного забезпечення було вивчення та науково-інформаційний аналіз вітчизняних і світових інформаційних ресурсів, прослідковування показників цитування вчених ОНУ та рейтингових позицій ВНЗ, створення тематичних інформаційних продуктів (баз даних).

Зважаючи на розширення функціональних повноважень, згідно потреб ВНЗ та перенесення науково-видавничої діяльності університету до сфери власної відповідальності бібліотеки, за рішенням вченої ради Одеського національного університету від 29 березня 2016 р. до структури Наукової бібліотеки введено Відділ інформаційно-аналітичного моніторингу.

На даний час основними користувачами послуг новоствореного відділу є наукова спільнота та члени редакційних колегій періодичних видань університету.

В процесі обслуговування інформаційних потреб учених ВНЗ надається інформація щодо наукометричних даних, які у подальшому використовуються для звітів та подання наукових проектів на конкурс, також співробітники відділу проводять щоквартальний моніторинг публікаційної активності вчених згідно даних наукометричних баз даних та за їх результатами складається рейтинг науковців вишу. Для мінімізації неточностей при ідентифікації науковців проводиться робота по об'єднанню профілів у Scopus та сприяння в реєстрації науковців у ResearcherID, ORCID, Google Scholar, Researchgate.net, Academia.edu. Крім цього, проводиться інформаційно-консультативна робота з метою підвищення публікаційної активності науковців.

Згідно рейтингу ВНЗ за показниками Scopus, який складено Видавничою службою «УРАН» на замовлення Освіта.ua [3] станом на квітень 2017 р. в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова, загальна кількість публікацій вчених становила 2780, кількість цитувань на роботи – 14029 та індекс Гірша – 50. Згідно пошуку у Web of Science Core Collection за профілем організації «Odessa I. I. Mechnikov National University», який був створений у 2016 р. за ініціативою співробітників відділу, станом на травень 2017 р. загальна кількість публікацій вчених ОНУ становить 4321, кількість цитувань – 17833 та індекс Хірша – 50.

Науково-видавнича модель «Library Publishing»

Одним із ключових аспектів у процесі реалізації завдання підвищення наукометричних показників ВНЗ є покращення іміджу та наукової впливовості періодичних видань. Керуючись науково-видавничою моделлю «Library Publishing» («Бібліотечне видавництво»), Наукова бібліотека ОНУ виступає як безпосередній суб'єкт науково-видавничої діяльності. Особливістю «Library Publishing» відносно інших видів наукового видавництва є пріоритет відкритого доступу й розповсюдження публікацій, готовність бібліотекарів долучитися до формальних та експериментальних форм наукової комунікації. НБ ОНУ бере активну участь в сприянні висвітленні доробків ВНЗ у електронному середовищі за допомогою журналів відкритого доступу, репозитаріїв, електронних бібліотек та ін.

Сьогодні, у рамках даного напрямку, основними послугами, які надаються Науковою бібліотекою редакційним колегіям ВНЗ, є:

- відкриття та налаштування сайтів періодичних видань ВНЗ на платформі OJS;
- консультативний супровід редакційних колегій з роботи на платформі OJS;
- оцифрування та збереження електронних архівів;
- розміщення електронних архівів у базах даних;
- розподіл та присвоєння унікальних ідентифікаторів статей – Digital Object Identifier (DOI);

- інформаційно-консультативний супровід в оформленні періодичних видань та публікацій згідно міжнародних та національних вимог;
- популяризація результатів наукової діяльності шляхом просування періодичних видань у міжнародний науковий простір (національні та міжнародні проекти, повнотекстові та реферативні бази даних, наукометричні ресурси);
- моніторинг наукометричних даних щодо впливовості видань.

Для розширення доступу до періодичних видань та з метою підвищення рівня цитування вчених проводиться постійний пошук та аналіз міжнародних баз даних для подальшого включення видань. Слід відмітити, що співробітники бібліотеки аналізують бази даних та проводять відбір якісних ресурсів для включення періодичних видань ВНЗ, щоб оминати «псевдометрики», які можуть нанести негативний відбиток на репутацію видань. На даний час періодичні видання ОНУ представлені у наступних базах даних та ресурсах:

- український електронний ресурс «Наукова періодика України» на сайті НБУ імені В. І. Вернадського та реферативний каталог «Україніка наукова»;
- проект «Український індекс наукового цитування», шляхом створення сайтів видань на платформі «Наукової періодики України»;
- проект «Українські наукові журнали», який створений з метою систематизації та поширення інформації про наукові періодичні видання України, сприяння популяризації та підвищенню якості наукових журналів та наукових публікацій і наукової комунікації в Україні;
- каталоги Ulrich's Periodicals Directory, WorldCat та ROAD;
- наукометричні бази даних Google Scholar, Index Copernicus та Наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU;
- міжнародні бази даних ResearchBib, Base-search, CiteFactor та Advanced Sciences Index.

Крім цього, проаналізувавши періодичні видання ВНЗ на відповідність міжнародним вимогам та стандартам, було відправлено до експертних комісій: 10 видань до бази даних EBSCO, 9 видань до Web of Science: Emerging Sources Citation Index та 3 видання – до Scopus.

Консорціум e-VERUM. Платформа Web of Science

У процесі надання користувачам доступу до релевантних даних, ОНУ одним із перших підписав Декларацію про приєднання до Консорціуму e-VERUM, метою якого є покращення забезпечення електронними інформаційними ресурсами університетських та науково-дослідницьких установ України, підвищення продуктивності та ефективності діяльності вчених, сприяння збільшенню числа публікацій у провідних наукових виданнях, поліпшення показників української науки у міжнародних рейтингах.

Приєднання до Консорціуму дозволило залучитись до проекту «ТОРНА-ДО», що передбачав передплату на платформу Web of Science. Таким чином, з 2016 р. університет отримав доступ до всесвітньовідомої пошукової платформи Web of Science, яка охоплює матеріали з природничих, технічних, суспільних, гуманітарних наук і мистецтва. Платформа володіє вбудованими можливостями пошуку, аналізу та управління бібліографічною інформацією. У рамках передплати доступний пошук у наступних базах даних: Web of Science Core Collection, Russian Science Citation Index, SciELO Citation Index, Korean Journal Index, Chinese Science Citation Database, Journal Citation Reports, Derwent Innovations Index, Medline.

З метою підвищення професіоналізму Наукова бібліотека стала учасником програми сертифікації з інформаційних ресурсів Clarivate Analytics, яка призначена для працівників організації, які проводять навчальні заходи щодо роботи з науковими ресурсами усередині організації та сприяють підвищенню загального рівня інформаційної грамотності і публікаційної активності співробітників наукової організації. Після закінчення навчання чотири співробітники НБ отримали сертифікати, які дозволяють проводити консультації з використання перерахованих ресурсів. У квітні 2016 р. програма сертифікації проводилась на базі Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, у вересні 2016 р. – на базі Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Інформаційно-бібліотечне обслуговування

Діяльність Наукової бібліотеки традиційно направлена на інформаційне забезпечення освітнього процесу та наукових досліджень в університеті. НБ ОНУ пройшла етап трансформації в інформаційно-бібліотечному обслуговуванні, підлаштовуючись під потреби сучасного користувача. Провідною формою обслуговування «віртуального користувача» є модель «Бібліотека 2.0» [1]. Спираючись на філософію даної моделі, вже традиційними формами роботи стали:

- забезпечення доступу до передплатних баз даних та тріал-доступів;
- створення тематичних електронних баз даних:
  - Електронний каталог;
  - Імідж-каталог;
  - Інституційний репозитарій;
  - Електронна бібліотека рідкісних видань;
  - база даних «Періодичні видання ОНУ імені І. І. Мечникова»;
  - база даних «Учбові та методичні матеріали»;
  - база даних «Дипломні роботи».
- презентація віртуальних тематичних виставок та оглядів нової літератури;
- налагоджування зав'язків із користувачами за допомогою он-лайн чатів та соціальних мереж.

Бібліотека організовує процес віддаленого обслуговування завдяки фіксації власного унікального документованого знання на електронному носії. Збираючи документовану інформацію, фахівці книгозбірні кодують та систематизують дані для забезпечення результативного пошуку, обертання та подальшого відтворення.

Сучасна бібліотечна комунікація діє у триаді: «Бібліотека-комп'ютер-користувач» та опосередковується власними електронними ресурсами, послугами та продуктами книгозбірні. Завдяки інтернет-комунікації, організованій у такий спосіб широке коло віддалених користувачів отримує змогу необмеженого цілодобового та безкоштовного доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів, послуг і продуктів.

Проект «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек»

У 2015 р. Американські ради з міжнародної освіти (АРМО) через відділ преси освіти та культури посольства США в Україні, спільно з Міністерством освіти і науки України розробили Проект сприяння академічній доброчесності в Україні SAIUP. Проект сприяння Академічній доброчесності в Україні стартував 1 лютого 2016 р. і триватиме до кінця 2019 р. Учасниками проекту стали 10 українських університетів, у тому числі й ОНУ імені І. І. Мечникова.

Частиною загального Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні став проект «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек» (координатор – голова методичного об'єднання вишівських бібліотек в Україні, директор Наукової бібліотеки Київського національного університету О. Сербін), який було започатковано у 2016 р. Українською бібліотечною асоціацією. У межах цього проекту співробітники НБ ОНУ входили до робочих груп за наступними напрямками: «Міжнародні правила цитування»; «Комп'ютерні програми перевірки на плагіат»; «Організація кампаній з формування культури академічної доброчесності в бібліотеці» та приймали участь у круглому столі під час VII Львівського бібліотечного форуму (вересень 2016 р.).

З результатами напрацювань у даному напрямку Наукова бібліотека ОНУ взяла участь у конференції «Академічна доброчесність: практики українських ВНЗ» (20 квітня 2017 р., м. Київ) з доповіддю «Вузівська бібліотека в Проекті сприяння академічній доброчесності: досвід роботи», де було зазначено, що НБ ОНУ не тільки просуває принципи академічної етики та прозорості, але й розробляє та впроваджує комплекс заходів щодо запобігання недоброчесності при написанні наукових праць.

До таких заходів можна віднести комплекс лекцій та практичних занять, розроблених співробітниками інформаційно-бібліографічного відділу та відділу інформаційно-аналітичного моніторингу для магістрів, аспірантів і професорсько-викладацького складу ВНЗ за наступними темами:

- «Оформлення публікацій у журналах і збірниках»;

- «Складання списків використаних джерел, бібліографічний опис та посилення»;
- «Бібліографічні стилі, транслітерація та необхідність її застосування»;
- «Академічний плагіат та порушення норм авторського права»;
- «Культура періодичних видань університетської бібліотеки, інтеграція в міжнародний освітянський простір»;
- «Інституційний репозитарій: електронний архів інтелектуальних продуктів університетської спільноти»;
- «Наукометрія. Короткий довідник для молодого вченого: як не загубитися в сучасному науковому світі»
- «Національні та міжнародні бібліографічні бази даних: особливості пошуку релевантної інформації»
- «Самоархівування як запорука високої наукової репутації вченого».

Наукова бібліотека ОНУ є Одеським зональним методичним центром бібліотек ВНЗ Півдня України, тому взяла на себе роль щодо залучення якомога більшої кількості бібліотечних співробітників до даної проблематики. У рамках даного завдання проводяться семінари для бібліотек ВНЗ за темами «Формування інформаційної культури студентів» та «Інтелектуальна власність та авторське право», а також щомісячні заняття з підвищення кваліфікації, до яких включені наступні теми: «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек», «Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах», «Етика наукових публікацій та системний підхід до плагіату».

В межах впровадження комп'ютерного ресурсу перевірки на плагіат підписана угода співпраці з компанією Unicheck (раніше називалась Unpad), підготовлена нормативно-правова база, розроблена документація, методичні рекомендації. Система знаходиться на стадії тестування та відпрацювання різноманітних варіантів використання, для визначення найбільш зручної для наших користувачів схеми взаємодії. Також для аналізу наукових робіт на плагіат планується створення відповідного сектору на базі Наукової бібліотеки, в обов'язки якого буде входити опрацювання надходжень від користувачів, здійснення перевірки та формування звіту.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що участь НБ ОНУ імені І. І. Мечникова у Проекті сприяння академічної доброчесності дозволяє відповідати вимогам сучасної міжнародної наукової спільноти, тим самим створюючи позитивний імідж ВНЗ.

Сьогодні у колективі працюють висококваліфіковані спеціалісти М. В. Алексеєнко, Т. В. Архипова, Є. В. Бережок, Т. М. Бикова, Г. В. Великодна, О. І. Головка, Н. Є. Данилюк, Л. М. Жак, О. О. Журавська, А. В. Зайченко, І. Т. Кожухар, О. С. Мурашко, Н. В. Мусієнко, Н. С. М'ясна, І. І. Охріменко, М. О. Подрезова, О. М. Подругіна, О. В. Полевщикова, В. П. Пружина, В. В. Ременяк, В. В. Самодурова, В. О. Соколенко, О. В. Суровцева та ін. Відрадно, що успішно подолана зміна поколінь: колектив значно омолодився, середній вік співробітників бібліотеки сьогодні ледве сягає тридцяти років!

Університетська бібліотека динамічно розвивається і розширюється. У цьому першорядну роль відіграли ініціативність, компетентність, ентузіазм і, перш за все, високий інтелектуальний і професійний рівень співробітників бібліотеки. Постійна підтримка адміністрації університету та професорсько-викладацького складу університету, які усвідомлюють значущість наукової бібліотеки для досягнення і підтримки гідного академічного рівня університету.

Список використаних джерел та літератури:

1. Коваль Т. Інноваційні моделі сучасної бібліотеки у контексті бібліотечно-інформаційного обслуговування / Т. Коваль, Л. Туровська // Вісн. Кн. палати. – 2017. – № 1. – С. 11–15.
2. Про основні заходи розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр. : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України – 2007. – № 12. – Ст. 102.
3. Рейтинг університетів за показниками Scopus 2017 року [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Ukraine, 2011, 11 квіт. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/rating/55425/> (дата звернення: 16.05.2017). – Загол. з екрана.

Надійшла 15.05.2017 р.

М. А. Подрезова,

директор Научной библиотеки

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова,

Заслуженный работник культуры Украины,

ул. Преображенская, 24, г. Одесса, 65082, Украина,

тел.: (0482) 34 77 89

e-mail: library@onu.edu.ua

ВЗГЛЯД СКВОЗЬ ВЕКА: НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА ОДЕССКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ И. И. МЕЧНИКОВА

Статья посвящена 200-летию юбилею Научной библиотеки Одесского национального университета имени И. И. Мечникова и подробно раскрывает путь ее возникновения, становления и развития. Сделан акцент на трансформации функций библиотеки на разных этапах развития: от комплектования фондов и выдачи литературы до научных и наукометрических исследований.

Ключевые слова: Научная библиотека, Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, Новороссийский университет, Ришельевский лицей, научно-издательская деятельность, фонды библиотеки, редкие издания, репозиторий, имидж-каталог, наукометрические исследования, Консорциум e-VERUM. Платформа Web of Science, обслуживание, академическая доброчестность.

M. O. Podrezova,

Director of the Scientific Library of
Odessa I. I. Mechnykov National University,
Honored Worker of Ukraine Culture,
24, Preobrazhenska St., Odessa, 65082, Ukraine
tel.: (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

LOOK THROUGH CENTURIES: SCIENTIFIC LIBRARY OF ODESSA I. I. MECHNYKOV NATIONAL UNIVERSITY

Article is devoted to 200-year anniversary of Scientific library of Odessa I. I. Mechnykov National University and in detail opens a way of its emergence, formation and development. The emphasis on transformation of functions of library at different stages of development is placed: from completing of funds, delivery of literature to scientific, scientometric researches. The considerable attention is paid to the perspective directions of information and communication work.

Throughout the entire period of existence the University library dynamically developed and extended. In the twentieth century, it became a scientific center, which is engaged in development of methodical recommendations for high school libraries of the South of Ukraine, combining introduction and development of multimedia technologies and complex studying of fund, in particular the historical and dispersed collections, the biographic researches connected with history of university, information disclosures of collections of rare editions. Carries out information and analytical maintenance of scientific achievements of scientists of higher education institution for achievement and maintenance of worthy academic level of university. Article will be useful not only to historians and to librarians of the South of Ukraine, but also for interested local lore specialists.

Key words: Scientific library, Odessa I. I. Mechnykov National University, Novorossiysk University, Richelieu Lyceum, scientific – publishing activities, funds of library, rare editions, a repository, image catalog, scientometric researches, Consortium e-VERUM, Web of Science, service, academic integrity.

References:

- [1] Koval T., Turovska L. Innovatsiini modeli suchasnoi biblioteki u konteksti bibliotechno-informatsiinoho obsluhovuvannya [Innovative models of modern libraries in the context of library and information services]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty* [Bulletin of the Book Chamber]. 2017, no. 1, pp. 11–15.
- [2] Pro osnovni zakhody rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007–2015 rr.: Zakon Ukrainy vid 09.01.2007 roku no. 537-V [About the main actions of development of information society in Ukraine for 2007–2015: The law of Ukraine of 09.01.2007 No. 537-V]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Sheets of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2007, no. 12, article 102.
- [3] Reitynh universytetiv za pokaznykamy Scopus 2017 roku [The rating of universities on Scopus 2017 indicators]. Ukraine, 2011, 11 kvitnia. Available at: <http://osvita.ua/vnz/rating/55425/>.